

Nuoteista säveliksi ja takaisin: luovan prosessin anatomiaa

Tämän *Trion* numeron kaksi vertaisarvioitua artikkelia näyttäisivät olevan eri maailmoista, eri kulttuureista ainakin, ja tietyillä jo moneen kertaan mutkistetuilla mutta yhä sitkeillä jatkumoilla aihepiireiltään suorastaan ääripäissä: Leevi Madetoja ja Sarah Vaughan, klassisen musiikin teoskeskeinen perinne ja jazzin esityskeskeinen perinne, valkoisen miessäveltäjän tekstit ja rodullistetun naislaulajan tulkinnat... Kuitenkin artikkeleilla on yhteinen intressi: tutkimuksen kohteeksi valittujen säveltaiteilijoiden musiikin tekemisen prosessit, joiden luotaamisessa tarkastelun kohteina tai työkaluina ovat soivien sävelten ja nuottikirjoituksen suhteet, nuottien soivaksi saattaminen tai soivan nuoteiksi kirjoittaminen.

Vaikka kumpikaan artikkeli ei suoranaisesti edusta taiteellista tutkimusta, molempia leimaa muusikkoasiantuntijan tutkimusote, joka tarttuu musiikin tekemisen materiaaliseen ytimeen ja pyrkii katsomaan työskentelyä sisältä käsin, työpöydän tai mikrofonin äärestä. Kumpaiseenkin tutkimusprosessiin on kuulunut käytännössäkin nuottien kirjoittamista: kriittisten editioiden tekemistä, transkriptioita. Vaikka tutkimuksen kohteena ei ole oma taiteellinen työskentely, molemmat artikkelit suuntaavat tutkimustehtävänsä – uuden tiedon tuottamisen lisäksi – kohti uusia soivia esityksiä.

Artikkelissaan ”Leevi Madetojan pianotrio op. 1 (1909) – nuoren säveltäjän unohdettu mestariteos ja sen neljä käsikirjoitusta” kapellimestari Sasha Mäkilä kertoo Madetojan pianotrion synty-, esitys- ja julkaisuhistoriasta ja tarkastelee sen säilyneitä nuottikäsikirjoituksia musiikkifilologisesta näkökulmasta. Harvoin esitetyllä pianotriolla on kiemurainen historia: se oli vuosikymmeniä olemassa vain käsikirjoituskopioina. Siitä on säilynyt kaksi eri käsikirjoitusversiota Kansalliskirjaston arkistossa (alkuperäinen vuodelta 1909 ja säveltäjän kustantajaa varten puhtaaksikirjoittama ja muokkaama vuoden 1944 versio) sekä Sibelius-Akatemian kirjastossa vielä yksi käsikirjoituskopio, joka oli jäänyt aiemmin vähälle huomiolle. Mäkilä selvittelee käsikirjoitusten kronologiaa ja sen suhteita teoksen esityshistoriaan. Musiikkifilologinen salapoliisityö sukeltaa näin Madetojan luovan prosessin vaiheisiin ja eri käsikirjoitusversioiden elämään muusikoiden käsissä. Mäkilä pohtii myös teoksen mahdollisuuksia vakiintua kotimaiseen kamarimusiikkiohjelmistoon nyt yli sata vuotta säveltämisen jälkeen.

Tutkimalla nuottikäsikirjoituksia suhteessa säveltäjän päiväkirjoihin, kirjeenvaihtoon ja muuhun arkistoaineistoon sekä aikalaikirjoituksiin Mäkilä jäljittää prosessia, jossa teoksen luomistyö kietoutuu sen esityshistoriaan. Hän sanoutuu-

kin irti pyrkimyksestä jäljittää ”oikeaa” teosta tai sulkea se jonkinlaiseen lopulliseen versioon; sen sijaan hän korostaa teoksen prosessuaalista historiaa, josta sen jokainen lähde ja variantti on todistusaineistona. Osaksi prosessia asettuu myös Mäkilän projekti, johon kuuluu kriittisten editioiden valmisteleminen Madetojan teoksista.

Artikkelissaan ”Exploring the second chorus in vocal jazz: a study of Sarah Vaughan’s melodic variation” laulaja Elena Mîndru määrittelee ja tarkastelee niin kutsutun toisen choruksen käytäntöä jazzlauluesityksissä. Toinen chorus tarkoittaa melodian toista esittelyä, jossa on sama sanoitus. Se tarjoaa laulajalle tilaisuuden kokeilla äänensä mahdollisuuksia sekä näyttää taitonsa tulkinnassa ja varioinnissa. Artikkelin ytimen muodostaa tapaustutkimus, jossa Mîndru keskittyy analysoimaan ilmiötä Sarah Vaughanin kahdessa kappaleessa levyltä *Live at Mister Kelly’s* (1991 [1957]). Siinä missä Mäkilä lähti liikkeelle nuottikäsitteistä, Mîndrun reitti on vastakkainen: hän on kuunnellut tarkkaan Vaughanin levytettyjä esityksiä ja laatinut niistä transkriptiot. Muun muassa niiden avulla artikkeli esittelee Sarah Vaughanin taitoa ja taiteilijuutta. Mîndru luokittelee tulkinnallisia ratkaisuja, eleitä ja työkaluja, joilla Vaughan tuottaa innovatiivisia rytmisiä ja melodisia variaatioita, on vuorovaikutuksessa bändin kanssa ja tuo sanoihin uutta ilmaisuvoimaa. Tutkimuksen tuloksena korostuu myös se, että toisen choruksen variaatiot eivät ole vain koristelua vaan keino vahvistaa musiikillista narratiivia ja lujittaa esiintyjän ja yleisön suhdetta. Artikkelin on osa Mîndrun tohtorintutkimusta, joka pyrkii silloittamaan akateemista tutkimusta ja luovaa käytäntöä. Yhtä lailla kuin toisen choruksen piirteiden määrittely, artikkelin tavoitteena välittyikin – sekä pitkin matkaa rivien välistä että lopussa suoraan lausuttuna – mallin antaminen jazzlaulajille luovaan taiteelliseen ja pedagogiseen työskentelyyn.

Mîndrun ja Mäkilän tutkimuksille on yhteistä myös syventyminen yhden esimerkkitaiteilijan tuotantoon ja toimintaan. Niistä tihkuu omistautuminen kohteelle, arvostus ja eläytyminen, ehkä myös intohimo. Tällainen tarkka ja perusteellinen paneutuminen yhteen erityiseen, kapeasti rajattuun kohteeseen, niin kuin hyvät tapaustutkimukset yleensäkin, voi tuottaa arvokasta tietoa, joka resonoi laajemmalle ja kutsuu soveltamaan. Lisäksi ajattelisin, että pysähtyminen ainutkertaisten yksilöiden ”tämyyden” (*haecceitas*) äärelle – toki jakamalla se yhteisessä tilassa (kuten Hannah Arendt muistuttaisi) – on vaalimisen arvoinen taito juuri näinä aikoina, kun kulttuurin ja ihmisyysdenkin arvo on vaarassa kyseenalaistua. Ehkä se voi toimia vastavoimana myös tuottavuuden laskemisen ja mittaamisen tylsistävälle vaikutukselle.

Artikkelien lisäksi tässä numerossa julkaistaan kaksi Sibelius-Akatemian taiteellisten tohtorintutkintojen *lectio praecursoriaa*. Lucy Abrams-Husson aiheena on suomalaisen ja amerikkalaisen nykymusiikin klarinettirepertuaarin esityskäytännöt, niiden taiteelliset piirteet ja sosiokulttuuriset erot. Tutkimuksen tavoitteena oli nykymusiikin aseman tutkiminen ja vahvistaminen klarinetinsoitossa ja klarinettipedagogiikassa. Pia Siirala puolestaan on tutkinut koillisen Siperian tsuktšien

henkilölaulua, alkuperäiskansojen musiikkia, johon tutustuminen on tuonut hänet musiikillisen ajattelunsa käännekohtaan ja jopa saanut kysymään kokonaan uudeleen, mitä musiikki on.

Käänteentekeviä kokemuksia ja syventyviä ajatuksia kaikille lukijoille!

Helsingissä 17.12.2024

Laura Wahlfors